

doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.12.043>

УДК 339.7

К. А. Фліссак

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародного права і міграційної політики
Західноукраїнського національного університету, Тернопіль, Україна, flissak.k@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0980-2398>

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ ПОЛЬЩІ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті проаналізовано стан інвестиційних відносин Польщі з партнерами, визначено її пріоритети у здійсненні прямих вкладень капіталу за кордоном, узагальнено досвід державної підтримки таких інвестицій у контексті імплементації його в українську практику. Розглянуто фінансову складову зовнішньоекономічної діяльності Польщі в інвестиційному сегменті, динаміку інвестиційних потоків до країни та з неї, систематизовано особливості, пріоритети й мотиви інвестиційного співробітництва польського бізнесу на зовнішніх ринках. Виокремлено етапи зарубіжної експансії підприємств, особливості їх інтернаціоналізації через довгострокові вкладення капіталу. Звернено увагу на систему надання державної підтримки при інвестуванні за межами Польщі в інтересах національної економіки. Доведено, що таке вкладання коштів є важливим фактором, який позитивно впливає на розвиток національних підприємств. Обґрунтовано, що динаміка інвестиційного сегмента польської економіки в зовнішньоекономічних відносинах свідчить про пріоритетність розширення інвестиційної присутності країни на зовнішніх ринках за підтримки держави щодо створення можливостей для компаній, котрі вкладають свої капітали за кордоном.

Ключові слова: Польща, зовнішньоекономічна діяльність, прямі інвестиції, державне сприяння, інтернаціоналізація, зарубіжна експансія, економічна дипломатія.

Табл. 4. Літ. 19.

Kostyantyn Flissak

Dr. Sc. (International Economy), Associate Professor,
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine, flissak.k@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0980-2398>

POLAND'S INVESTMENT PRIORITIES IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Abstract. From the point of view of both theory and practice it is important to ensure effective foreign economic cooperation for optimization of investment flows into and from the country, which causes interest in systematizing components in forming the basis for investment expansion in foreign markets. The purpose is to analyze the dynamics of Poland's investment relations with partners, determine its investment priorities in making direct capital investments abroad, and summarize the experience of supporting Polish investments abroad in the context of adaptation to Ukrainian practice. The financial component of foreign economic activity of the Republic of Poland in the investment segment and dynamics of investment flows to and from the country are considered, also the features, priorities and motives of investment cooperation of Polish business in foreign markets are systematized. The stages of foreign expansion of enterprises, features of their internationalization through long-term capital investments are highlighted. The attention is drawn to the Polish system of providing state support for investing abroad in the interests of the national economy. Direct Polish investment

© Фліссак К. А., 2020

abroad is an important factor that positively affects the development of national enterprises. The dynamics of the investment segment of the Polish economy in foreign economic relations clearly demonstrates the country's priority in expanding its investment presence in foreign markets, the choice of which should take into account the appropriate types of motivation. Successful foreign investment expansion requires taking measures in the field of economic and institutional policy, state support in creating opportunities for Polish companies investing abroad.

Keywords: Poland, foreign economic activity, direct investment, state assistance, internationalization, foreign expansion, economic diplomacy.

JEL classification: F43, F65, G18.

К. А. Флиссак

доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры международного права и миграционной политики Западноукраинского национального университета, Тернополь, Украина

ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ПОЛЬШИ ВО ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В статье проанализировано состояние инвестиционных отношений Польши с партнерами, определены ее приоритеты в осуществлении прямых вложений капитала за рубежом, обобщен опыт государственной поддержки таких инвестиций в контексте имплементации его в украинскую практику. Рассмотрены финансовая составляющая внешнеэкономической деятельности Польши в инвестиционном сегменте, динамика инвестиционных потоков в страну и из нее, систематизированы особенности, приоритеты и мотивы инвестиционного сотрудничества польского бизнеса на внешних рынках. Выделены этапы зарубежной экспансии предприятий, особенности их интернационализации посредством долгосрочных вложений капитала. Обращено внимание на систему предоставления государственной поддержки при инвестировании за границами Польши в интересах национальной экономики. Доказано, что такое вложение средств является важным фактором, который положительно влияет на развитие национальных предприятий. Обосновано, что динамика инвестиционного сегмента польской экономики во внешнеэкономических отношениях свидетельствует о приоритетности расширения инвестиционного присутствия страны на внешних рынках при поддержке государства в создании возможностей для компаний, которые вкладывают свои капиталы за рубежом.

Ключевые слова: Польша, внешнеэкономическая деятельность, прямые инвестиции, государственное содействие, интернационализация, зарубежная экспансия, экономическая дипломатия.

Соціально-економічний розвиток країни, темпи її зростання й, у кінцевому підсумку, якість життя населення залежать як від рівня й ефективності зовнішньоекономічних відносин держави та її вповноважених інституцій загалом, так і від експортно-імпортних операцій та інвестиційного співробітництва конкретних підприємницьких структур зокрема. Насамперед це відображається у фінансовій складовій зовнішньоекономічної діяльності, а саме в міжнародних фінансових потоках, переміщенні капіталу у формі прямих і портфельних інвестицій. При цьому важливим питанням із позиції й теорії міжнародних відносин, й практики забезпечення належної ефективності зовнішньоекономічного співробітництва залишається оптимізація

інвестиційних потоків до країни й із неї. Тому неабиякий інтерес становить систематизація елементів і складових у створенні підґрунтя для інвестиційної експансії на зарубіжних ринках.

Відсутність подібних напрацювань в Україні актуалізує дослідження такої практики передусім у сусідніх країнах Європейського Союзу. В цьому плані Польща може розглядатись як держава, що ефективно реалізує інвестиційне партнерство в системі економічних координат, по-перше, як член ЄС, по-друге, в рамках регіонального об'єднання – Вишеградської четвірки, по-третє, з рештою країн світу на різних континентах.

Інвестиційна тематика сегмента міжнародних економічних відносин досить повно представлена у вітчизняній і зарубіжній фаховій літературі, однак переважно висвітлюються питання та проблеми залучення й використання закордонних інвестицій саме в національній економіці. Окреслену проблематику досліджували і вітчизняні, і зарубіжні науковці. Основи теорії іноземних інвестицій як сегмента міжнародної мобільності капіталу викладено в працях А. С. Філіпенка [1, с. 239–260]. На інститутах спільного інвестування в умовах глобалізації світових фінансових ринків зосередили увагу В. А. Вергун зі співавторами [2], розкривши зміст теоретико-методологічних засад і сутності спільного інвестування в контексті становлення ефективної моделі поступу економіки. Розглядаючи проблематику інвестиційного розвитку, Н. Я. Кравчук розкрила ключові аспекти стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку України у вимірі глобальних структурних зрушень [3, с. 421–463]. Питання міжнародної економічної активності у сфері інвестиційного співробітництва країн вивчає А. Р. Козловський [4, с. 69–89]. Науковий і практичний інтерес становить дослідження, результати котрого щодо систематизації причин зміни інвестиційної позиції країни опублікували Г. Гурневич і П. Семятковський [5].

Оскільки рух інвестиційних коштів є двостороннім, вкладання капіталу за кордоном розглядається переважно у взаємозв'язку з економічною безпекою, політичною нестабільністю всередині країни, непередбачуваною економічною політикою держави, несприятливим інституційним середовищем, волатильністю макроекономічних показників, динамікою зовнішнього боргу і трактується як “втеча капіталу”. Цей аспект інвестицій у зовнішньоекономічній діяльності досліджували Д. М. Серебрянський і А. М. Вдовиченко [6], а також Т. А. Тищук [7, с. 16].

Водночас інформація міжнародних фінансових організацій і показники провідних країн світу, наприклад КНР, США, ФРН, Японії, свідчать про успішну інвестиційну експансію розвинутих економік за кордоном. Ряд напрацювань у цьому напрямі має й Польща, що відображено в наукових публікаціях. Зокрема, В. Карашевський зі співавторами комплексно розглядають масштаби, структуру, детермінанти та вплив на конкурентоспроможність прямих іноземних інвестицій польських компаній, а також їхню активність як одну з передумов ефективності зовнішньоекономічної діяльності [8; 9]. В оприлюднених працях Й. Котинського розкриваються макроекономічні

аспекти вкладання капіталів за межами країни, їх вплив на економічне зростання національної економіки в конкурентних умовах [10]. Заслуговує на увагу в контексті інтересу для України дослідження Д. Цісельської-Мацяговської, присвячене проблематиці прямих інвестицій польського бізнесу в країнах Центральної та Східної Європи [11].

Метою статті є розгляд і аналіз у динаміці стану двосторонніх інвестиційних відносин Польщі з країнами-партнерами, визначення її пріоритетів щодо прямих довгострокових вкладень капіталів за кордоном, узагальнення досвіду супроводу й підтримки інвестицій польських підприємств за межами країни з боку держави, вповноважених організацій та інституцій у контексті імплементації в українську практику.

Теоретичний і практичний аналіз інвестиційного сегмента зовнішньоекономічної діяльності Польщі дає підстави стверджувати, що прямі польські інвестиції за кордоном позитивно впливають на розвиток вітчизняних підприємств. Іноземне розширення капіталу останніх може сприяти збільшенню експорту, поступу країни, забезпечуючи ефективне функціонування її економіки. Динаміку руху інвестиційних коштів Польщі можна простежити за даними МВФ, наведеними в табл. 1.

Безперечно, залучені в країну інвестиції переважають її зарубіжні вкладення, однак окреслилася чітка тенденція збільшення інвестиційної присутності польського бізнесу на зовнішніх ринках (див. табл. 1). Так, якщо у

Таблиця 1. Динаміка обсягів прямих інвестицій Польщі у 1990–2019 рр., млн дол. США

Рік	Залучені прямі інвестиції за період		Загальний обсяг нагромаджених прямих інвестицій на кінець періоду	
	іноземні в Польщу	польські за кордоном	іноземні в Польщу	польські за кордоном
1990	88	5	109	95
1995	3 658	42	7 843	539
2000	9 445	17	33 477	268
2005	8 203	1 347	86 345	1 776
2009	10 039	1 806	167 399	11 504
2010	12 796	6 147	187 602	16 407
2011	15 925	1 026	164 424	18 928
2012	12 424	2 901	198 953	26 102
2013	2 734	-1 346	232 014	30 657
2014	14 269	2 898	211 484	27 757
2015	15 271	4 996	185 986	27 492
2016	15 690	11 600	188 734	27 874
2017	9 179	2 760	238 483	29 893
2018	13 947	-406	228 501	24 594
2019	12 220	2 132	236 506	24 835

Джерело: Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>.

2000 р. на 1 дол. США прямих польських інвестицій за кордоном припадало 124,91 дол. прямих іноземних інвестицій (ПІІ), то у 2005 р. – уже 48,62 дол., у 2010 р. – 11,43 дол., у 2015 р. – 6,75 дол. і в 2019 р. – лише 9,52 дол. США [12]. З 2008 р. у Польщі відзначалося зростання чисельності не тільки суб'єктів, котрі розпочинають діяльність за кордоном, а й іноземних підрозділів, створених цими суб'єктами у формі господарських товариств (здебільшого зі 100 % польської частки капіталу), філій або установ у країні вкладення коштів. Помітною була також диверсифікація географічних напрямів польських прямих інвестицій, однак переважною зоною діяльності є держави – члени ЄС.

Порівняно низький, хоч і зростаючий, рівень прямих польських інвестицій за кордоном є результатом обмеженої конкурентоспроможності підприємств цієї країни на світовому ринку, а також інституційних умов, які, на думку фахівців, поки що недостатньо стимулюють її зарубіжну експансію. Згідно з останніми дослідженнями Головного статистичного відомства та Польського економічного інституту, проведеними в жовтні 2019 р., серед польських експортерів тільки кожен десятий (10,2 % респондентів) розпочинає діяльність із вкладання капіталів за кордоном у частині прямих інвестицій. Загалом прямі інвестиції за межами країни здійснюють великі підприємства, чисельність працівників яких 250 і більше осіб, переважно це компанії з власним польським капіталом (під час досліджень у 2019 р. вони становили вже 86 %, тоді як у 2017 р. – понад 63 %). Особливістю є також те, що експортери, котрі вкладають кошти за кордоном, зазвичай характеризуються високим ступенем експортної орієнтації. Половина з них експортувала понад 50 % своєї продукції, й тільки в кожного п'ятого підприємства частка експорту не перевищувала 10 %. Привертає увагу висока інвестиційна активність підприємств, що впроваджують нові технології: за кордоном інвестувало понад 3/4 (78,6 %) досліджуваних підприємств у цій групі. Разом із тим польські компанії, які вкладають кошти на зарубіжних ринках, стикаються з різними ускладненнями – третина з них (36 %) зазнавала регуляторної дискримінації або дії неформальних бар'єрів [13, с. 32]. У разі усунення існуючих затримок, що виникають у сегменті зовнішньої експансії польського капіталу в країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), можна отримати додаткове сприяння їх подальшому економічному й соціальному розвитку, тобто синергійний ефект. Розширення іноземного капіталу (в цій ситуації за рахунок іноземних інвестицій Польщі) є особливо важливим у контексті поступової фрагментації процесів виробництва й надання послуг у рамках глобальних зв'язків. Участь у цих процесах необхідна для формування відповідної міжнародної позиції підприємств із країн ЦСЄ та їхніх економік, у т. ч. Польщі, на міжнародній арені.

Стан і глибину інвестиційного співробітництва Польщі на засадах міжнародного партнерства можна оцінити за показниками фактичних обсягів ПІІ на одну особу та відносно ВВП країни (табл. 2, 3).

За останніх десять років динаміка зростання обсягу прямих польських інвестицій за кордоном на одну особу помітно випереджає збільшення ве-

Таблиця 2. Динаміка прямих інвестицій Польщі в розрахунку на одну особу у 2009–2019 рр., дол. США

Рік	Залучені прямі інвестиції за період		Загальний обсяг нагромаджених прямих інвестицій на кінець періоду	
	іноземні в Польщу	польські за кордоном	іноземні в Польщу	польські за кордоном
2009	262	47	4 365	300
2010	334	160	4 894	428
2011	416	27	4 295	494
2012	325	76	5 205	683
2013	72	-35	6 080	803
2014	375	76	5 552	729
2015	402	131	4 890	723
2016	413	305	4 968	734
2017	242	73	6 284	788
2018	368	-11	6 026	649
2019	349	56	6 242	656

Джерело: Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>.

Таблиця 3. Динаміка частки прямих інвестицій у 2009–2019 рр., % ВВП

Рік	Залучені прямі інвестиції за період		Загальний обсяг нагромаджених прямих інвестицій	
	іноземні в Польщу	польські за кордоном	іноземні в Польщу	польські за кордоном
2009	2,28	0,41	38,06	2,62
2010	2,67	1,28	39,14	3,42
2011	3,01	0,19	31,09	3,58
2012	2,48	0,58	39,76	5,22
2013	0,52	-0,26	44,26	5,85
2014	2,62	0,53	38,78	5,09
2015	3,20	1,05	38,94	5,76
2016	3,32	2,46	39,98	5,91
2017	1,74	0,52	45,31	5,68
2018	2,38	-0,07	39,02	4,20
2019	2,25	0,36	40,34	4,24

Джерело: Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>.

личини залучених у країну ПІІ. Так, якщо за період 2009–2019 рр. другі зросли на 43 %, то перші – на 118 %.

Про зростання зацікавленості польського бізнесу в розширенні інвестиційної присутності за кордоном свідчить динаміка показника вкладання ним капіталів на внутрішньому й зовнішніх ринках відносно ВВП. За останнє десятиліття обсяги залучених у економіку Польщі ПІІ коливалися від 31,09 % ВВП у 2011 р. до 45,31 % ВВП у 2017 р., а польських інвестицій, на-

громаджених за кордоном, – від 2,62 % ВВП у 2009 р. до 4,24 % у 2019 р., при цьому максимальними вони були у 2016 р. – 5,91 % ВВП (див. табл. 3).

Таким чином, дані МВФ вказують на те, що розширення інвестиційної присутності Польщі на зовнішніх ринках є її пріоритетом.

Важливу роль у розвитку інтернаціоналізації польських підприємств за рахунок збільшення масштабів здійснюваних ними прямих інвестицій за кордоном відіграватимуть відповідні заходи у сфері економічної й інституційної політики. Це стосується підтримки розвитку соціальних і економіко-ринкових інститутів, котрі впливають на рівень трансакційних коштів, а отже, на переваги інтернаціоналізації національних підприємств.

За результатами багаторічних досліджень Польського економічного інституту, проведених за допомогою анкетування вітчизняних експортерів, причини невеликого, як дотепер, інтересу підприємств до інвестування за межами країни мають переважно структурний характер, причому аж до 70 % тих із них, хто не здійснює зарубіжних інвестицій, заявили, що не відчують такої потреби. При цьому серед інструментів підтримки ПІІ, пропонувані Польським агентством з інвестицій та торгівлі (РАІН), найпопулярнішими в підприємств є зарубіжні поїздки з метою ознайомлення та визначення місця розташування. Найменший інтерес, однак, викликає підтримка коопераційних зв'язків і постінвестиційних послуг [13, с. 4]. У зв'язку з останнім вважаємо за доцільне звернути увагу на недостатнє усвідомлення польським бізнесом ролі міжнародної кооперації й усіх її переваг в умовах глобалізованої економіки з одночасним наростанням міжнародної конкуренції. Разом із тим така його позиція може свідчити також про прагнення деглобалізації та тяжіння до національної замкнутості економік.

Проведений аналіз інвестиційних взаємовідносин Польщі вказує на їх певну специфіку та застосування моделей зарубіжної експансії капіталу польських підприємств. У перший період економічних перетворень вони зосереджувалися на підвищенні ефективності й інноваційності своєї діяльності. Згодом на окремих із них почався процес інтернаціоналізації – спершу через експорт, а надалі через прямі інвестиції. Інвестування мало на меті вихід на інші ринки збуту, а потім придбання нових ресурсів і оптимізацію рівня затрат. Ці прагнення підживлювали зарубіжну експансію підприємств, а сама інтернаціоналізація останніх у багатьох випадках відбувається за моделлю, котра складається з чотирьох етапів. На першому етапі підприємство провадить нерегулярну експортну діяльність та не інвестує за кордоном, отже, не отримує інформації про зовнішній ринок; на другому – починає продавати свою продукцію через незалежних агентів і поступово залучати ресурси й збирати відомості щодо обмежень і можливостей продажу на цих зарубіжних ринках; на третьому – відкриває іноземну комерційну філію, прагнучи якомога більше дізнатися про фактори продажів та витрати, необхідні на цьому ринку; на четвертому етапі – створює за кордоном власний виробничий підрозділ і, будучи достатньо поін-

формованим про ринок, здійснює найбільше вкладення ресурсів за межами країни [13, с. 24].

Як бачимо з табл. 1, починаючи з 2009 р. у Польщі спостерігається значне зростання інвестицій за її межами, основна частина котрих зосереджується в країнах ЄС, зокрема в ЦСЄ, великою мірою через географічну й культурну наближеність. З одного боку, це свідчить про обмежений сегмент закордонної експансії, з другого – про переорієнтацію підприємств, які до 1990 р. були націлені на діяльність на внутрішньому ринку та кооперацію з партнерами в їхньому регіоні. Географічна концентрація польських інвестицій частково може впливати й із обмеженого доступу до капіталу. Посилення експансії на віддалені ринки пов'язується з необхідністю здійснення більших витрат, котрі можуть дозволити собі тільки деякі суб'єкти господарювання, що мають чималі фінансові ресурси.

Варто зауважити, що відмінності між моделями міжнародної експансії польських підприємств проявляються на рівні окремих секторів економіки [14]. Суб'єкти господарювання, котрі працюють у промисловому й виробничому секторах, розвивалися відповідно до згаданої вище еволюційної моделі, а ті, чия діяльність пов'язана зі сферою послуг, швидше подолали певні фази інтернаціоналізації.

Як показує польський досвід, факторами, котрі впливають на вкладення капіталу за кордоном і, відповідно, на функціонування міжнародних підприємств, є економічні й інституційні умови країни походження реалізованих інвестицій. Економічні чинники, а саме рівень ВВП, експорту та здійснення ПІІ, відіграють важливу роль у перспективі іноземної експансії капіталу підприємств [11]. Результати аналізу значущості відокремлених інституційних змінних щодо прямих інвестицій за межами Польщі вказують на те, що деякі з них втрачають свою актуальність у діяльності національних компаній за кордоном (наприклад, захист прав інтелектуальної власності), водночас інші, навпаки, її набувають (приміром, роль кластерів). Це пов'язано із загальними процесами розвитку в польській економіці.

Географічні пріоритети зарубіжного інвестування в розрізі основних країн вкладення польських капіталів відображено в табл. 4. Серед головних реципієнтів (у першій десятці країн) – Люксембург, Чехія, Нідерланди, Угорщина, Німеччина, Кіпр, Литва, Великобританія. За цим критерієм Україна у 2009 р. перебувала на 12-й позиції (2,23 % загальної суми польських інвестицій), у 2010 р. – на 11-й (2,95 %), у 2011 р. – на 13-й (2 %), у 2012 р. – на 14-й (0,95 %), у 2013 р. – на 15-й позиції (1,04 %). А з 2014 р. вона вже не входить до першої двадцятки країн, які становлять інтерес для польських інвесторів, оскільки важливою умовою здійснення ними довгострокових вкладень є відсутність інвестиційних ризиків.

При визначенні інвестиційних пріоритетів польського бізнесу важливу роль відіграють *мотиви таких рішень*. Загальновідомо, що форми інвестування постійно збагачуються та диференціюються, однак мотиви вкладання коштів за кордоном, по суті, залишилися ті самі. Упродовж десятиліть зна-

Таблиця 4. Основні країни – реципієнти прямих польських інвестицій (станом на кінець року),
% до загального обсягу

№ з/п	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Швейцарія 22,75	Люксембург 20,32	Люксембург 22,26	Люксембург 10,89	Люксембург 31,06	Кіпр 31,86	Кіпр 33,01	Люксембург 27,00	Люксембург 21,14	Люксембург 25,44
2	Люксембург 19,89	Велико- британія 12,60	Велико- британія 10,68	Кіпр 5,12	Кіпр 22,92	Люксембург 24,82	Люксембург 24,41	Кіпр 12,87	Чехія 11,80	Чехія 11,32
3	Нідерланди 7,80	Нідерланди 7,09	Швейцарія 9,31	Велико- британія 5,05	Нідерланди 9,14	Швейцарія 11,16	Нідерланди 8,48	Швейцарія 9,04	Нідерланди 8,08	Нідерланди 10,18
4	Чехія 5,14	Швейцарія 6,87	Кіпр 8,13	Нідерланди 3,71	Швейцарія 8,94	Нідерланди 9,22	Швейцарія 8,16	Нідерланди 7,79	Швейцарія 8,02	Угорщина 8,16
5	Велико- британія 4,41	Чехія 5,43	Нідерланди 6,46	Швейцарія 3,62	Литва 7,26	Чехія 5,87	Чехія 6,53	Чехія 7,20	Канада 6,29	Кіпр 6,69
6	Литва 4,17	Бельгія 5,13	Бельгія 5,19	Бельгія 2,62	Чехія 7,06	Німеччина 4,65	Німеччина 4,36	Канада 6,93	Кіпр 6,26	Німеччина 6,53
7	Бельгія 4,00	Литва 4,90	Литва 4,67	Чехія 2,27	Норвегія 4,16	Норвегія 3,60	Велико- британія 3,92	Угорщина 4,83	Угорщина 5,60	Литва 4,51
8	Норвегія 3,71	Німеччина 4,70	Чехія 4,66	Німеччина 2,25	РФ 4,02	Велико- британія 3,34	Литва 3,11	Німеччина 4,61	Німеччина 5,54	Велико- британія 4,50

Закінчення табл. 4

№ з/п	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
9	Німеччина 3,61	США 4,42	Німеччина 4,25	Литва 2,16	Німеччина 3,94	Литва 3,21	США 2,97	Литва 3,73	Велико- британія 3,72	Румунія 3,96
10	Кіпр 2,79	Кіпр 4,30	США 3,82	США 1,76	Велико- британія 3,30	РФ 2,65	Канада 2,70	США 3,16	Литва 3,63	Мальта 3,25
11	РФ 2,64	Україна 2,95	Норвегія 2,46	Норвегія 1,45	Румунія 2,09	США 2,51	Бельгія 2,48	Велико- британія 3,15	РФ 3,08	РФ 3,00
12	Україна 2,53	Норвегія 2,91	Росія 2,25	Росія 1,23	США 2,04	Бельгія 2,05	Росія 2,44	Мальта 2,88	Мальта 2,78	США 2,93
13	Франція 1,82	Швеція 2,81	Україна 2,00	Франція 1,21	Угорщина 1,70	Румунія 1,98	Мальта 2,12	Росія 2,55	США 2,73	Норвегія 2,41

Складено за: Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>.

чимість деяких із них може зростати, а інших зменшуватись. У фаховій літературі можна знайти численні пропозиції щодо класифікації мотивів інвестиційної діяльності польських підприємств за кордоном. Переважно виокремлюються прагнення до пошуку: 1) ринків (*market-seeking*) із метою збільшення масштабів діяльності й, таким чином, прибутків; 2) ефективності (*efficiency-seeking*), що складається в т. ч. зі зниження одиничних витрат на робочу силу, орендної плати та ренти, наприклад у соціальной сфері тощо; 3) ресурсів (*resources-seeking*), тобто поліпшення доступу до нових ринків збуту, а також до нових, дешевших чи надійніших джерел поставок сировини й матеріалів [14]. Зустрічається також тип мотивації *strategic asset seeking* – пошук доступу до стратегічних ресурсів (передусім пов'язаних із ноу-хау), технології виробництва, дистрибуції, розподілу та ін. із метою утримання або поліпшення міжнародної конкурентної позиції підприємств [15].

Низка публікацій з окресленої тематики вказує на те, що основний мотив інтернаціоналізації капіталу польських компаній – пошук нових ринків збуту. Дослідження підтвердили важливість інституційних стимулів для вкладення польських капіталів за кордоном [8] та пошуку ринків збуту як мотивуючого фактора для здійснення ПІІ, незважаючи на великі затрати [9]. При розміщенні прямих інвестицій на території ЄС рівень витрат не є значущим чинником [16], а мотиви інвестування залежать від специфіки сектору вкладення капіталу (зокрема, пошук стратегічних ресурсів більше важить для підприємств технологічного сектору, ніж для інших) [17]. У Євросоюзі, крім ринкових мотивів, важливими для підприємців залишаються інституційно-системні умови, наприклад прихильне ставлення до підприємництва, стабільність правових норм, регулюючих нормативних актів, що стосуються підприємницької діяльності або податкової системи. Таким чином, існує тісний взаємозв'язок між мотивами й країнами локалізації (вкладення) інвестицій.

Аналіз руху прямих інвестицій до країни та з неї підтверджує, що так само як ПІІ, залучені в Польщу за останніх два десятиліття, відіграли важливу роль у зміцненні її економіки чи просуванні експорту, зростало значення інвестицій польських підприємств за кордоном. Отже, сучасна економічна політика держави у сфері іноземних інвестицій більше, ніж раніше, повинна зосереджуватися на створенні можливостей для польських компаній, котрі вкладають кошти за кордоном. Одним із свідчень таких дій держави в цій сфері є постанова Ради міністрів від 03.01.2018 № 3/2018 щодо Програми підтримки інвестицій, які мають велике значення для економіки Польщі, на 2011–2023 роки [18]. Програма тісно пов'язана з документами стратегічного розвитку, містить чітко окреслені цілі, в т. ч. забезпечення підтримки інвестицій, котрі відіграють помітну роль у розвитку інновацій та конкурентоспроможності, а також визначення пріоритетних секторів такої підтримки.

Вагомим елементом для полегшення інвестиційної експансії польських підприємств є допомога держави, особливо за недостатньо сприятливих

економічних і політичних умов на місцях, що найчастіше включає надання юридичних, аналітичних, технічних послуг, проведення консультацій, навчання, сприяння у встановленні зарубіжних контактів, а також фінансову підтримку. При реалізації своїх планів інвестори можуть розраховувати на різноманітну допомогу з боку національних установ, які входять до Групи Польського фонду розвитку (PFR TFI, PAIH, BGK, KUKE), та відповідних органів місцевого самоврядування.

Серед цих установ важливим суб'єктом є насамперед Польське агентство інвестицій і торгівлі (PAIH S.A.) і створений у його складі Відділ підтримки польських інвестицій, відповідальний за допомогу підприємцям, зацікавленим в інвестуванні за кордоном у формі прямих інвестицій [19]. PAIH пропонує такі інструменти: інвестиційні семінари; закордонні ознайомлювальні поїздки (*fact finding missions*); закордонні поїздки на місця локалізації майбутніх інвестицій (*study tours*); стратегічне консультування; роз'яснення щодо інструментів підтримки національного й місцевого рівнів; консультування у сфері зарубіжного інвестиційного стимулювання; підтримка в питаннях взаємовідносин стосовно налагодження коопераційних зв'язків [19]. Порівняння польської системи підтримки зарубіжної експансії з аналогічними в країнах Західної Європи (наприклад, у Німеччині, Великобританії) дає підстави стверджувати, що вона ще поступається їм за масштабами: німецьким підприємцям надають підтримку 140 представництв Зовнішньої торгової палати (АНК), британським – 270 дипломатичних представництв, а польським – лише 70 представництв PAIH [13, с. 43].

Поряд із PAIH велику роль у підтримці польських інвесторів, котрі провадять економічну діяльність за кордоном або планують це робити, є Група Польського фонду розвитку Товариства інвестиційних фондів (PFR TFI S.A.), що керує Фондом зарубіжної експансії (FEZ). Останній надає кредити розміщеним за межами країни компаніям польських підприємств, забезпечені тільки іноземними активами, а також без застави на термін, необхідний для реалізації проекту розширення за кордоном. FEZ пропонує фінансування іноземного капіталу дочірніх компаній, залишаючи управління проектом у руках польських партнерів. Він може співфінансувати придбання іноземної компанії, створення нового господарського товариства або подальший розвиток уже діючої іноземної дочірньої компанії. Діяльність FEZ охоплює інвестиції у виробничі підприємства, дистрибуційні компанії, сферу послуг як у країнах ЄС, так і в країнах підвищеного ризику. Типовий обсяг інвестицій цього фонду в один проект становить від одного до декількох мільйонів євро. Наразі він уклав більш ніж десяток інвестиційних угод та швидко розширює масштаби своєї діяльності.

Таким чином цей фонд заповнює прогалину на польському фінансовому ринку та допомагає усунути основні бар'єри на шляху міжнародної експансії національних підприємств, розділяючи ризики проекту інвестиційного розширення, не перебираючи на себе контроль над проектом і не входячи до структури власності польської компанії. Фінансування капіталу, здій-

снюване FEZ безпосередньо на баланс іноземної компанії, уможливорює придбання великих зарубіжних суб'єктів польськими господарськими товариствами без боргового навантаження балансу польської компанії-покупця. Фінансування з фонду зарубіжної експансії дає змогу розвиватися компаніям, для яких залучення банківського кредиту було б складнішим, – це торгові, дистриб'юторські компанії, підприємства сфери послуг та ІТ, котрі не мають основних активів, достатніх для підстрахування банків.

Важливим інструментом, що його можуть використовувати польські компанії, які інвестують за кордоном, є запропонований Корпорацією страхування експортних кредитів С.А. (Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A. – KUKE S.A.) страховий захист, котрий покриває втрати у зв'язку з реалізацією за межами країни прямих інвестицій унаслідок подій, класифікованих як політичний ризик. Компенсація виплачується також у разі втрати інвестицій через форс-мажорні обставини (землетрус, повінь, пожежу, воєнні дії). До прямих інвестицій за кордоном, на котрі поширюється страховий захист від KUKE S.A., належать: придбання іноземного підприємства чи його організованої частини, створення та управління підприємством (також філії або представництва) за кордоном, придбання нерухомості тощо. Страхування охоплює період інвестицій до 15 років, а страхове покриття становить до 90 % вартості інвестицій.

Інвестори можуть розраховувати також на допомогу з боку недержавних організацій, зокрема галузевих і регіональних, торгово-промислових палат. Так, підтримку польським інвесторам за межами країни декларує Асоціація польських торгових палат за кордоном (*PolChambers*). Наприклад, при відкритті представництва, філії вона пропонує юридичний супровід і допомогу в установленні контактів із діловими партнерами.

Польських інвесторів підтримують і відповідні зарубіжні структури, приміром Американська торгова палата (*AmCham*), яка має представництво в Польщі. У 2019 р. вона запустила в дію у Польщі American Investor Desk – програму підтримки національних підприємств, зацікавлених у інвестиціях на американському ринку. В рамках цієї програми експерти зі США мають намір поділитися з польськими партнерами досвідом американського ринку, в т. ч. щодо організації діяльності з підтримки інвесторів. Експерти представляють різні способи та юридичні форми, за допомогою яких можна організувати ділову присутність у Сполучених Штатах, а також полегшити там комунікацію із владними структурами й галузевими організаціями. Принагідно слід зауважити, що з огляду на досвід діяльності структур *AmCham* у інших країнах, у т. ч. Україні, у своїх діях вказана торгова палата керується насамперед національними інтересами США.

Система підтримки іноземної експансії, в т. ч. інвестицій за кордоном, має шанс стати ефективним інструментом у руках польських інвесторів. Минулі реформи системи сприяння зовнішній експансії, проведені у 2017 р., можна оцінити позитивно. Такі дії, як перетворення колишнього PAiIZ (Польського агентства інформації і зарубіжних інвестицій) на PAiN, пере-

дання останньому повноважень з нагляду за мережею закордонних торгових бюро, вибір оптимальних місць їх розташування, а також уточнення їхніх завдань і критеріїв оцінки роботи, можуть поліпшити результативність надання допомоги, запропонованої РАІН. Державна політика просування та підтримки повинна сприяти поліпшенню ситуації в цій сфері шляхом поступового збільшення фінансування на вказані цілі, а також залучення компетентних кадрів до установ, що надають підтримку підприємствам.

Дослідження показало, що впровадження заходів системи підтримки польського бізнесу у сфері іноземного інвестування на зовнішніх ринках великою мірою уможлиблюється використанням інструментарію економічної дипломатії, котра практично сформувалась і отримала необхідне правове, інституційне, організаційне й методологічне забезпечення відразу після вступу країни до Євросоюзу у 2004 р. Якісно новий рівень координації всіх складових зовнішньоекономічної діяльності країни в межах ЄС, її повноцінна євроінтеграція не применшили її ролі та значення, а навпаки, стали каталізатором створення сучасної економічної дипломатії Польщі, яка ефективно сприяє реалізації інвестиційних пріоритетів.

Аналіз інвестиційного сегмента зовнішньоекономічної діяльності Польщі дає підстави для висновку, що прямі польські інвестиції за кордоном мають істотний позитивний вплив на розвиток національних підприємств. Розширення в такий спосіб їхнього капіталу може сприяти зростанню експорту, а також економічному й інституційному поступу країни. Динаміка інвестиційного сегмента польської економіки чітко показує, що збільшення інвестиційної присутності на зовнішніх ринках є стратегічним пріоритетом уряду країни.

Факторами, котрі впливають на вкладення капіталу за кордоном і функціонування міжнародних підприємств, є економічні й інституційні умови країни походження інвестицій. Економічні фактори (рівень ВВП, експорту та ПІІ) мають велике значення в перспективі іноземної експансії капіталу підприємств на кожному етапі економічного розвитку країн походження реалізованих прямих інвестицій.

Основними мотивами польських підприємств при прийнятті рішень щодо зарубіжного інвестування є: пошук ринків із метою збільшення масштабів діяльності та прибутків; підвищення ефективності, в т. ч. зниження одиничних витрат на робочу силу, орендної плати й ренти, наприклад у соціальній сфері; пошук ресурсів, відкриття доступу до нових ринків збуту і джерел сировини та матеріалів; пошук доступу до стратегічних ресурсів задля утримання або поліпшення міжнародної конкурентної позиції підприємств.

Розвитку інтернаціоналізації польських підприємств шляхом нарощення прямих інвестицій за кордоном великою мірою сприяє реалізація відповідних заходів економічної й інституційної політики, створення можливостей для польських компаній, що вкладають кошти за кордоном, державна підтримка, за неналежних економічних і політичних умов на місцях.

Список використаних джерел

1. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія. Київ : Либідь, 2008. 293 с.
2. Інститути спільного інвестування в умовах глобалізації світових фінансових ринків : монографія / В. А. Вергун, О. І. Ступницький, В. М. Коверда, Т. В. Волковинська. Київ : ВПЦ "Київський ун-т", 2009. 512 с.
3. Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України : монографія / за ред. В. Г. Дем'янишина. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 464 с.
4. Yankiv M., Flissak K., Kozłowski A. R. Dyplomacja w zagranicznej współpracy gospodarczej. Warszawa : CeDeWu, 2020. 166 s.
5. Górniewicz G., Siemiątkowski P. Przyczyny zmian międzynarodowej pozycji inwestycyjnej Polski. *Toruńskie Studia Międzynarodowe*. 2010. Nr. 1 (3). S. 87–100. URL: <http://dx.doi.org/10.12775/TIS.2010.006>.
6. Серебрянський Д., Вдовиченко А. "Втеча" капіталу і тіньова міжнародна торгівля в Україні: зв'язок, макроекономічні ефекти. *Вісник НБУ*. 2012. № 11. С. 26–33.
7. Тищук Т. А. Прихований вплив капіталу з України: чинники, наслідки та напрями протидії. *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 3 (24). С. 15–25.
8. Foreign Direct Investment of Polish Companies: its scale, structure, determinants, influence on the competitiveness / W. Karaszewski, M. Jaworek, M. Kuzel, M. Szałucka. Toruń : Wydawnictwo Naukowe UMK, 2019.
9. Aktywność inwestycyjna polskich przedsiębiorstw za granicą w postaci inwestycji bezpośrednich / W. Karaszewski, M. Jaworek, M. Kuzel et al. Toruń : UMK, 2013.
10. Kotyński J. Makroekonomiczne aspekty inwestowania za granicą. *Polskie inwestycje za granicą 2010–2012*. Warszawa : IBRKK, 2013.
11. Ciesielska-Maciągowska D. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne z EŚW. Warszawa : Oficyna Wydawnicza SGH, 2019.
12. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock / UNCTAD. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>.
13. Zagraniczna ekspansja inwestycyjna polskich przedsiębiorstw – tendencje, perspektywy / Polski Instytut Ekonomiczny. Warszawa, 2019.
14. Kowalewski O., Radło M. J. Determinants of foreign direct investment and entry modes of Polish multi-national enterprises: A new perspective on internationalization. *Communist and Post-Communist Studies*. 2014. Vol. 47, No. 3-4. P. 365–374. URL: <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2014.10.003>.
15. Dunning J. H. Location and the Multinational Enterprise: A Neglected Factor? *Journal of International Business Studies*. 1998. Vol. 29, No. 1. P. 45–66. URL: <https://doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8490024>.
16. Jaworek M. Ocena ekonomicznej efektywności bezpośrednich inwestycji zagranicznych w polskich przedsiębiorstwach. Toruń : UMK, 2013.
17. Wiliński W. Internationalization through the Warsaw Stock Exchange: an empirical analysis. *Post-Communist Economies*. 2012. Vol. 24, No. 1. P. 145–154. URL: <https://doi.org/10.1080/14631377.2012.647634>.
18. Uchwała Nr 3/2018 Rady Ministrów z dnia 03.01.2018 zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia programu rozwoju pod nazwą "Program wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej na lata 2011-2023".
19. Wsparcie polskich inwestycji / Polska Agencja Inwestycji i Handlu. URL: https://www.paih.gov.pl/wsparcie_polskich_firm.

References

1. Filipenko, A. S. (2008). *International economic relations: theory*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
2. Vergun, V. A., Stupnytsky, O. I., Koverda, V. M., & Volkovynska T. V. (2009). *Institutes of joint investment in the conditions of globalization of world financial markets*. Kyiv: VPC "Kyiv University" [in Ukrainian].
3. Demyanishin, V. H. (Ed.). (2014). *Financial policy of investment and innovation development of Ukraine*. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
4. Yankiv, M., Flissak, K., & Kozłowski, A. R. (2020). *Dyplomacja w zagranicznej współpracy gospodarczej*. Warszawa: CeDeWu.
5. Górniewicz, G., & Siemiątkowski, P. (2010). Przyczyny zmian międzynarodowej pozycji inwestycyjnej Polski. *Toruńskie Studia Międzynarodowe*, 1 (3), 87–100. DOI: 10.12775/TIS.2010.006.
6. Serebrianskyi, D., & Vdovychenko, A. (2012). Capital flight and shadow international trade in Ukraine: communication, macroeconomic effects. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, 11, 26–33 [in Ukrainian].
7. Tyschuk, T. A. (2012). Hidden outflow of capital from Ukraine: factors, consequences and directions of counteraction. *Strategic Priorities*, 3 (24), 15–25 [in Ukrainian].
8. Karaszewski, W., Jaworek, M., Kuzel, M., & Szałucka, M. (2019). *Foreign Direct Investment of Polish Companies: its scale, structure, determinants, influence on the competitiveness*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
9. Karaszewski, W., Jaworek, M., Kuzel, M., Szałucka, M., Szóstek, A., & Długołęcka, K. (2013). *Aktywność inwestycyjna polskich przedsiębiorstw za granicą w postaci inwestycji bezpośrednich*. Toruń: UMK.
10. Kotyński, J. (2013). Makroekonomiczne aspekty inwestowania za granicą. *Polskie inwestycje za granicą 2010–2012*. Warszawa: IBRKK.
11. Ciesielska-Maciągowska, D. (2019). *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne z EŚW*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
12. UNCTAD. (n. d.). *Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock*. Retrieved from <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>.
13. Polski Instytut Ekonomiczny. (2019). *Zagraniczna ekspansja inwestycyjna polskich przedsiębiorstw – tendencje, perspektywy*. Warszawa.
14. Kowalewski, O., & Radło, M. J. (2014). Determinants of foreign direct investment and entry modes of Polish multi-national enterprises: A new perspective on internationalization. *Communist and Post-Communist Studies*, 47 (3-4), 365–374. DOI: 10.1016/j.postcomstud.2014.10.003.
15. Dunning, J. H. (1998). Location and the Multinational Enterprise: A Neglected Factor? *Journal of International Business Studies*, 29 (1), 45–66. DOI: 10.1057/palgrave.jibs.8490024.
16. Jaworek, M. (2013). *Ocena ekonomicznej efektywności bezpośrednich inwestycji zagranicznych w polskich przedsiębiorstwach*. Toruń: UMK.
17. Wiliński, W. (2012). Internationalization through the Warsaw Stock Exchange: an empirical analysis. *Post-Communist Economies*, 24 (1), 145–154. DOI: 10.1080/14631377.2012.647634.
18. Rada Ministrów. (2018). *Uchwała zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia programu rozwoju pod nazwą "Program wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej na lata 2011-2023"* (Uchwała Nr. 3/2018, Styczeń 3).
19. Polska Agencja Inwestycji i Handlu. (n. d.). *Wsparcie polskich inwestycji*. Retrieved from https://www.paih.gov.pl/wsparcie_polskich_firm.